

Konrad Pawłowski

Serbia: przedłużająca się agresja rosyjska na Ukrainę wyzwaniem dla serbskiej polityki wielowektorowości (cz. 1)

Otwarta agresja Rosji na Ukrainę spowodowała, że rozwijająca współpracę polityczną i gospodarczą z państwami UE, Stanami Zjednoczonymi i Rosją Serbia znalazła się w skomplikowanym położeniu. Złożone uwarunkowania wewnętrzne i międzynarodowe wiążące Serbię z Rosją wpłynęły na to, że władze w Belgradzie starały się zachować neutralność w konflikcie rosyjsko-ukraińskim i nie zdecydowały się na wprowadzenie sankcji wobec Rosji. Mimo upływu trzech miesięcy od rozpoczęcia rosyjskiej agresji stanowisko władz Serbii nie uległo zasadniczej zmianie. Przedłużająca się wojna na Wschodzie oraz pogłębiający się kryzys polityczny w relacjach między Stanami Zjednoczonymi, państwami UE i Rosją pokazały wyraźnie, że władzom w Belgradzie coraz trudniej jest prowadzić dotychczasową politykę balansowania między Zachodem i szeroko rozumianym Wschodem.

Polityka wielowektorowości: między wyborem a koniecznością. Po odsunięciu od władzy prezydenta Jugosławii Slobodana Miloševića w październiku 2000 r. Serbia wkroczyła na ścieżkę demokratycznej transformacji, a kolejne rządy w Belgradzie angażowały się w odbudowę wizerunku państwa i jego pozycji międzynarodowej. Działania te realizowane były poprzez odejście od znanej z lat 90. polityki konfrontacji i samoizolacji w stosunkach międzynarodowych, dążenie do rozwoju dobrych relacji z mocarstwami europejskimi i światowymi, normalizację stosunków ze wszystkimi państwami pojugosłowiańskimi i Albanią oraz rozpoczęcie w 2011 r. dialogu politycznego z władzami Kosowa, prowadzonego przy wsparciu UE.

Dzisiejszą politykę zagraniczną Serbii charakteryzują polityczna i gospodarcza wielowektorowość, pragmatyzm polityczny oraz postępująca ekonomizacja polityki zagranicznej. Oznacza to m.in., że dążąca do członkostwa w UE Serbia pozostaje związana partnerstwem strategicznym z Rosją i Chinami oraz rozwija stosunki polityczne i gospodarcze ze Stanami Zjednoczonymi, Turcją i państwami Zatoki Perskiej¹.

Jakkolwiek w opinii władz w Belgradzie polityka wielowektorowości stanowi rozwiązanie pragmatyczne i racjonalne, przynoszące korzyści Serbii, w istocie jest ona w dużym stopniu narzucona przez skomplikowane, czasem sprzeczne i nie zawsze korzystne dla Serbii uwarunkowania polityczne, gospodarcze, energetyczne i kulturowe – zarówno wewnętrzne, jak i międzynarodowe. Uwarunkowania te osłabiają proeuropejski kierunek polityki zagranicznej Serbii, wiążą Serbię z Rosją oraz zmuszają władze w Belgradzie do kontynuacji polityki ostrożnego balansowania na arenie międzynarodowej (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 556](#))².

Nielatwa neutralność. Otwarta agresja Rosji na Ukrainę spowodowała, że rozwijająca współpracę polityczną i gospodarczą z państwami UE i Rosją niewielka Serbia znalazła się w skomplikowanej i niekorzystnej sytuacji – między dwoma wrogo nastawionymi blokami politycznymi. W celu wybrnięcia z powyższej sytuacji władze w Belgradzie postanowiły przyjąć postawę neutralną – a według niektórych ocen niespójną i dwuznaczną – w odniesieniu do wydarzeń na Wschodzie. Władze Serbii nie zdecydowały się bowiem na otwarte potępienie agresji rosyjskiej i wprowadzenie sankcji wobec Rosji, ale jednocześnie nie udzieliły – zapewne oczekiwanego na Kremlu – symbolicznego poparcia dla rewizjonistycznej polityki Rosji i wyraźnie opowiedziały się za poszanowaniem integralności terytorialnej Ukrainy (zob. [„Komentarze IEŚ”, nr 549](#)). Polityce tej towarzyszył dwuznaczny przekaz informacyjny, płynący ze strony serbskich mediów: jeśli bowiem treści prezentowane przez

¹ K. Pawłowski, *Ryzyko polityczne: wyzwania dla stabilności politycznej, rozwoju gospodarczego i polityki zagranicznej Serbii*, „Prace IEŚ” 2021, nr 12, s. 7-8, 39, 65-68.

² Tamże.

nadawców publicznych zwykle odzwierciedlały neutralną w założeniu narrację władz państwowych, prorządowe media prywatne (tabloidy) prezentowały dyskursy i argumenty otwarcie sprzyjające stanowisku Rosji (zob. [„Komentarze IES”, nr 562](#)).

Jakkolwiek władze Serbii faktycznie poparły niektóre międzynarodowe inicjatywy potępiające działania Rosji wobec Ukrainy, co można uznać za symboliczny (i pragmatyczny) krok w stronę stanowiska antywojennej koalicji państw Zachodu, decydenci w Belgradzie nadal jednak sprzeciwiają się nałożeniu sankcji na Rosję³.

Wycofana pozycja władz w Belgradzie wobec oczywistej i brutalnej agresji rosyjskiej na Ukrainę spotkała się z – dyplomatyczną w formie – krytyką ze strony państw UE, spodziewających się, że w kluczowych sprawach międzynarodowych aspirująca do członkostwa Serbia będzie prezentować stanowisko spójne ze stanowiskiem państw UE. W ciągu ostatnich miesięcy Serbia stała się również celem ofensywy dyplomatycznej Niemiec i Stanów Zjednoczonych, sprowadzającej się do stwierdzenia, że państwa Zachodu widzą w Serbii wiarygodnego partnera i wspierają ją na drodze do członkostwa w UE, ale jednocześnie oczekują od władz w Belgradzie większej harmonizacji stanowisk w obszarze polityki zagranicznej i przyłączenia się do sankcji unijnych nałożonych na Rosję⁴.

Władze Serbii podchodziły z rezerwą do tego rodzaju argumentów, zachęt i wezwań, wskazując m.in. na potrzebę większego zrozumienia przyczyn i uwarunkowań odmiennego stanowiska Serbii. Prezydent Serbii Aleksandar Vučić dyplomatycznie i koncyliacyjnie deklarował również, że Serbia pozostaje wprawdzie na europejskiej ścieżce, ale nie odwróci się od swojego tradycyjnego przyjaciela – Rosji⁵.

W ciągu minionych miesięcy prezydent Vučić wielokrotnie – choć z reguły dość enigmatycznie – wskazywał również, że w kontekście wojny na wschodzie Europy Serbia poddawana jest nieustannej i silnej presji z zagranicy. Uwagi te były formułowane w pierwszym rzędzie pod adresem państw Zachodu, oczekujących od Serbii wprowadzenia sankcji wobec Rosji. Jakkolwiek Vučić nie twierdził publicznie, że także decydenci na Kremlu wywierają presję na władze w Belgradzie, było *de facto* dość oczywiste, że naciski dyplomatyczne miały również miejsce ze strony Rosji⁶, zainteresowanej kontynuacją obecnej, deklaracyjnie neutralnej, ale przynajmniej w niektórych aspektach życzliwej wobec Rosji polityki Serbii, a w szerszym wymiarze – pozostawieniem Serbii w strefie ekonomicznych i politycznych wpływów Rosji⁷.

Sposobem władz w Belgradzie na wzmocnienie swojej pozycji negocjacyjnej w relacjach z Zachodem i Rosją stała się – wpisująca się w ideę wielowektorowości – dywersyfikacja sojuszników strategicznych, tj. rozwój stosunków politycznych i gospodarczych Serbii z rosnącymi w siłę i coraz bardziej asertywnymi Chinami. Manifestacją tych relacji stało się dostarczenie Serbii w dniu 9 kwietnia 2022 r. chińskich systemów obrony przeciwrakietowej

³ 2 marca 2022 r. Serbia znalazła się w grupie 141 państw, które zagłosowały za przyjęciem rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, potępiającej agresję rosyjską na Ukrainę. Miesiąc później, 7 kwietnia 2022 r. Serbia zagłosowała na forum Zgromadzenia Ogólnego za zawieszeniem członkostwa Rosji w Radzie Praw Człowieka ONZ. Decyzję tę poparły wówczas 93 państwa, 24 były przeciw, a 58 wstrzymało się od głosu.

⁴ *Berbok: Srbija mora da uvede sankcije Rusiji ako hoće u evropski blok*, N1, 11.04.2022; *US Ambassador Hill: There is only one path for Serbia – West and European Union*, N1, 22.05.2022.

⁵ *Vučić: Srbija pod pritiskom glasala za isključenje Rusije iz UN saveta*, Radio Slobodna Evropa, 07.04.2022.

⁶ Jednym z oczywistych instrumentów zakulisowej presji rosyjskiej jest warunkowana politycznie niska cena gazu, szczególnie atrakcyjna dla władz w Belgradzie w sytuacji utrzymujących się wysokich cen na rynku surowców energetycznych (zob. [„Komentarze IES”, nr 483](#)).

⁷ Orhan Dragaš stwierdza w tym kontekście, że rzekoma „niewiarygodna presja” UE na Serbię, przywoływana przez ambasadora Rosji w Serbii Aleksandra Bocana-Harczenkę, stanowi w istocie konsekwencję europejskich aspiracji i zobowiązań, przyjętych dobrowolnie przez Serbię, a prawdziwą presję wywierają na Serbię władze na Kremlu. Wskazuje on również, że Rosja od lat cynicznie posługuje się kazusem Kosowa, tworząc fałszywe analogie w odniesieniu do Krymu i Donbasu, nie jest również zainteresowana akcesją Serbii do UE. Dragaš zwraca uwagę, że w agendzie geopolitycznej ideologa rosyjskiego imperializmu Aleksandra Dugina słowiańska i prawosławna Serbia wpisana jest w ramy „ruskiego świata”. Stwierdza on wreszcie, że „rosyjska presja na Serbię jest ogromna, a będzie jeszcze silniejsza i bardziej brutalna”. Zob.: O. Dragaš, *Srbija jeste pod pritiskom...*, Politika, 15.05.2022.

HQ-22. Wydarzenie to wywołało szereg spekulacji. Obie strony oficjalnie deklarowały jednak, że dostawa ta została uzgodniona jeszcze w 2019 r. i nie ma nic wspólnego z obecną, napiętą sytuacją międzynarodową⁸.

Wnioski. Jakkolwiek serbska polityka wielowektorowości pozostaje w założeniu pomysłem racjonalnym i ambitnym, wzmacniającym pozycję międzynarodową Serbii, w praktyce jednak jest ona w dużym stopniu konsekwencją skomplikowanych uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych, zmuszających decydentów w Belgradzie do ostrożnego balansowania na arenie międzynarodowej, a jej realizacja nierzadko sprowadza się do taktycznego lawirowania w relacjach z państwami Zachodu i szeroko rozumianego Wschodu.

Polityka wielowektorowości rodzi również uprawnione pytania o wielowymiarowe i rzeczywiste koszty tej polityki oraz jej efektywność w zakresie realizacji celów strategicznych, rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Jakkolwiek w serbskim dyskursie politycznym są to pytania nienowe, agresja rosyjska na Ukrainę pokazała niezbicie, że zaostrzająca się rywalizacja mocarstw europejskich i pozaeuropejskich stanowi realne wyzwanie dla serbskiej polityki wielowektorowości.

---

⁸ *Vuksanović: Jedino rešenje za Ukrajinu – neki vid neutralnosti*, N1, 16.03.2022; *Kineski avioni iznad Beograda – da li isporuke oružja povećavaju nestabilnost*, N1, 11.04.2022.